

УДК: 94(477)061.235

В. О. Кацера

**ПОЛІТИЧНІ СИЛИ І БЛАГОДІЙНИЦТВО В УКРАЇНІ
НА РУБЕЖІ ХХ – ХХІ СТ.
(НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ «СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ»)**

У світі типовою є практика, коли ініціаторами щодо створення громадських та благодійних організацій виступають політичні сили – незалежно від того, знаходяться вони в цей момент при владі, в опозиції, або у «третьому секторі». Такі кроки дозволяють використовувати широкий спектр законних методів вирішення проблем своїх прихильників, а також реалізовувати громадські та благодійні ініціативи, створюючи довірливе ставлення до себе, своєї політичної сили або, наприклад, задекларованих державою напрямів розвитку [1, с. 54].

Україна не є виключенням – у нашій країні діє чимало громадських організацій і благодійних фондів, створених на базі тих чи інших політичних сил.

Ініціатива створення благодійних фондів нерідко належить громадським організаціям, які, в свою чергу, пов'язані з політичними партіями чи тісно співпрацюють із владою. Тому мета цієї роботи полягає у розкритті методів здійснення благодійної діяльності, пов'язаної із підтримкою програм політичних сил (у т. ч. тих, що знаходяться при владі), на прикладі благодійного фонду «Соціальний захист», що функціонував у Донецькій області на межі ХХ–ХХІ століть.

Питання сучасного благодійництва, у тому числі його громадсько-політичні аспекти, вже розглядалися такими дослідниками, як Я. М. Буздуган, Н. А. Колосова, С. В. Матяж, В. О. Чепурнов. Однак спеціально аспект реалізації благодійницької діяльності в контексті політики держав і окремих партій і груп інтересу вченими не розглядався. Діяльність фонду «Соціальний захист» також окремо не досліджувалась.

В якості джерельної бази використовувались матеріали благодійного фонду «Соціальний захист», що знаходяться у Державному архіві Донецької області, результати соціологічних опитувань громадської думки та дослідження з питань благодійництва і політичних процесів в Україні.

Фонд «Соціальний захист» було засновано у 1999 році (відповідне рішення ради союзу «За єдність, згоду і відродження» зафіксовано у протоколі засідання від 15 березня).

Організація «За єдність, згоду і відродження», що стала базою для створення благодійного фонду, на той момент об'єднувала понад 100 громадських організацій та політичних партій Донецької області (що дозволяє говорити про певний регіональний вимір) і була створена на

засадах сучасного лібералізму, доробці українських вчених у цьому напрямку [3, с. 8].

Згідно зі статутом, головною метою діяльності фонду є «сприяння розвитку соціальної сфери, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, реалізація науково-освітніх програм та програм національно-культурного розвитку національностей, що мешкають у Донецькій області, а також поліпшення матеріального становища набувачів благодійної допомоги і сприяння соціальній реабілітації соціально незахищених малозабезпечених осіб, які потребують піклування» [6, с. 3].

Після створення фонду одними з перших були вирішені питання його структури і позиціонування. На установчих зборах 15 березня 1999 року було затверджено статут, обрано правління і наглядову раду фонду. Також було вирішено включити фонд до списку організацій – членів союзу «За єдність, згоду і відродження». Фонд з самого початку планувався як благодійна організація із широкою мережею філій. Тому рішенням зборів було утворено філії в усіх містах обласного підпорядкування Донецької області та районних центрах (усього 46) [2, с. 3].

Фактично одразу після створення фонд вдається до активної благодійної діяльності. Першою програмою, що була активно підтримана фондом, стала комплексна програма головного управління освіти «Обдаровані діти». Також, оскільки до цільових груп діяльності фонду відносилися ветерани Другої світової війни, правління фонду вирішило взяти участь у заходах до Дня Перемоги.

Надалі напрямки допомоги дітям та молоді з одного боку, та ветеранам і пенсіонерам з іншого стали пріоритетними у діяльності фонду. Так, слідом за програмою «Обдаровані діти», фонд «Соціальний захист» підтримав проведення чемпіонату України серед школярів з інтелектуальної гри «Що? Де? Коли?». Представник правління Ліги Українських клубів «Що? Де? Коли?», директор підприємства «Гра-сервіс» суспільної організації «Центр розвитку інтелекту» звернувся до фонду «Соціальний захист» з приводу проведення чемпіонату України серед школярів у м. Горлівка (вже вдруге у Донецькій області). Оскільки підтримка культурно-просвітницької роботи сприяла «досягненню головної мети діяльності фонду», благодійна допомога була надана. Стратегія сприяння розвитку освіти, здійснення науково-освітніх програм мала наслідком фінансування і інших заходів для школярів та студентів.

Також фондом у своїх філіях у Донецькій області організуються безкоштовні юридичні консультації. Спершу триває випробувальний період, за результатами якого встановлюється стабільний графік проведення консультацій (двічі на місяць) і надання матеріальної допомоги за результатами зустрічей з громадянами. За підсумками звітного періоду допомогу було надано інвалідам Великої Вітчизняної війни, праці і знедоленим (всього близько ста чоловік). [4, с. 20].

Благодійні акції фонду «Соціальний захист» регулярно поєднувались із відповідними датами, що відзначаються на державному рівні. Наприклад, 1 червня – день захисту дітей. Фонд через свої філії організовував до цієї дати благодійну допомогу як «благополучним» дітям (у рамках творчих та освітніх програм), так і дітям-сиротам, дітям-інвалідам, дітям, що залишилися без батьківської опіки. Діяльність фонду відбувалася у тісній взаємодії із владою – у документах організації міститься рішення проводити благодійні акції до Дня захисту дітей у тісній взаємодії із обласним управлінням освіти, управлінням у справах сім'ї та молоді.

Однією з форм роботи благодійного фонду «Соціальний захист» була пряма фінансова допомога представникам знедолених верств населення. Директор фонду – у зв'язку з великою кількістю щоденних звернень від громадян – отримав повноваження щодо оперативних рішень з надання такої допомоги (у розмірі до 100 гривень) тим, хто її найбільше потребував [4, с. 4]. Проте адресна благодійна допомога, яку надавав фонд, не обмежувалась невеликими сумами, що надавалися за результатами консультацій. В окремих ситуаціях така допомога була дуже суттєвою. Наприклад, надання понад дванадцяти з половиною тисяч гривень на операцію з трансплантації нирки громадянину Донецька [4, с. 29]. Фонд також допомагав дітям, які потребували тривалої реабілітації після автокатастроф, дітям з багатодітних сімей, які потребували складних операцій тощо.

Незважаючи на те, що фонд «Соціальний захист» під час своєї діяльності тісно взаємодіяв із владою, частина його благодійної допомоги була спрямована і на політичні акції, що мали на меті покращення життя фокусних груп. Наприклад, фондом було профінансовано поїздку до м. Києва делегації від всеукраїнської неприбуткової громадської організації «Спілка шахтарів-інвалідів України» для «зустрічі з депутатами Верховної Ради і Прем'єр-міністром України з гострих питань життя та діяльності шахтарів-інвалідів».

Не минула діяльність фонду і такої серйозної проблеми донецького регіону, як достатньо висока аварійність на шахтах. Так, матеріальна допомога у розмірі 7000 грн. була надана сім'ям шахтарів, що загинули під час викиду метану на шахті ім. К. Маркса ВР «Орджонікідзевугілля» у м. Єнакієве 26 квітня 1999 р. [4, с. 38].

До сфери благодійної діяльності фонду входило і надання благодійної допомоги медичним закладам. На гроші, надані фондом «Соціальний захист», травматологічне відділення №1 міської лікарні м. Єнакієве придбало апарат для обробки кісток ДМ-3, що коштував 25000 грн. Допомогу було надано педіатричному об'єднанню м. Макіївки для придбання електрокардіографу типу «Малыш» для реанімаційного відділення.

Упродовж всього періоду свого існування, фонд «Соціальний захист» тісно співпрацював із обласною Радою ветеранів. Зважаючи на

важливість для літніх людей такого джерела інформації, як друкована преса, Рада звернулася до фонду про допомогу в оформленні підписки на видання газет «Жизнь» і «Донецкие новости». Фонд організував підписку для ветеранів, а також додатково оформив підписку на газети міських та районних рад області. Ще одним важливим джерелом інформації для малозабезпечених верств населення є радіомовлення (провідне та безпровідне). У цій сфері також помітна діяльність фонду, який надав благодійну допомогу радіокомпанії «ТЕРА» для ремонту ліній та обладнання та забезпечення якісним радіомовленням малозабезпечених громадян (здебільшого пенсіонерів, що звикли до дротового радіо). Зі свого боку, компанія «ТЕРА» взяла зобов'язання висвітлювати роботу фонду «Соціальний захист».

До сфери діяльності фонду «Соціальний захист» входила і підтримка спортивних організацій. Так, молодіжно-спортивне об'єднання «Прометей», що залучає до систематичних занять спортом, фізкультурою та туризмом всі верстви населення (роблячи акцент на залученні дітей, підлітків та молоді) отримало благодійну допомогу на придбання спортивного інвентарю і забезпечення всім необхідним футбольних команд [4, с. 50]. Також фондом спільно з Донецьким обласним велосипедним клубом було організовано ХХІV юнацьку велогонку, організовано підтримку туристсько-оздоровчому молодіжному фонду «Меридіан» тощо.

Серед проектів фонду є і підтримка видавничої діяльності, зокрема видання двотомника В. Пруднікова «Катуков проти Гудеріана», літературно-художнього альманаху «Маріуполь».

Як бачимо, діяльність фонду, що де-факто функціонував під егідою провладних політичних сил, була достатньо успішною. Втім, інформаційно цей зв'язок жодним чином не підтримувався – як і діяльність багатьох інших подібних організацій. Тому цілком закономірно, що після кількох років роботи фонду «Соціальний захист» – як і аналогічних фондів – українці не асоціюють поняття благодійності із політичними партіями. За даними соціологічного дослідження, проведеного групою «Рейтинг» у 2010 р., більшість українських громадян традиційно вважають, що благодійницька ініціатива має виходити від благодійних організацій і фондів, держави та багатих співвітчизників. Політичні партії в цьому списку опинились у самому кінці – їх згадали лише 3% опитаних. Тим не менш, наведений приклад є показовим з боку можливої ефективності благодійницьких ініціатив саме з подачі політичних партій [5, с. 17].

Отже, благодійна діяльність фонду «Соціальний захист» була спрямована переважно на вирішення проблем двох фокус-груп: дітей та молоді (освітні, оздоровчі, наукові, розважальні програми) та малозабезпечених соціальних груп похилого віку (матеріальна підтримка, вирішення соціальних проблем, медична допомога), хоча підтримувались і інші напрямки – адресна фінансова допомога, допомога

медичним закладам, організація спортивних заходів, підтримка видавництва тощо. Фонд функціонував у тісній взаємодії із владними структурами – організовував заходи разом із підрозділами органів влади, підтримував державні та місцеві програми, приймав активну участь в організації державних свят. Проте діяльність його не носила чіткого політичного забарвлення, хоча і була скерована з урахуванням підтримки провладних політичних сил у особі держави і її представників.

Список використаної літератури

1. **Chevalier-Watts J.** Politics and Charity / Juliet Chevalier-Watts // New Zealand Law Journal. – Auckland, 2009. – P. 53–56. 2. **Державний архів** Донецької області (далі – ДАДО), ф. Р-6812, оп. 1, спр. 2, арк. 4. 3. **ДАДО**, ф. Р-6812, оп. 1, спр. 3, арк. 14. 4. **ДАДО**, ф. Р-6812, оп. 1, спр. 4, арк. 231. 5. **Допомогти в новорічні свята!** [Електронний ресурс]: Проект «Благодійність по-українськи» / Соціологічна група «Рейтинг», 2010. – режим доступу: <http://www.ratinggroup.com.ua/ru/products/politic/data/entry/13944/> 6. **Заблоцький В. П.** Сучасний лібералізм: соціально-філософський аналіз: дис. доктора філос. наук: 09.00.03 / В. П. Заблоцький. – Донецьк, 2001. – 471 с.

Кацера В. О. Політичні сили і благодійництво в Україні на рубежі ХХ – ХХІ ст. (на прикладі діяльності фонду «Соціальний захист»)

У статті подається коротка характеристика процесу участі політичних сил у благодійницькій діяльності в Україні на рубежі ХХ – ХХІ ст. В якості типового прикладу такої участі обрано благодійний фонд «Соціальний захист». Автор досліджує механізми здійснення благодійництва фондом, акцентуючись на його взаємодії з політичними силами і місцевою владою. Вивчаються статут і поточні документи фонду, проведені благодійницькі заходи, базові фокус-групи, взаємодія з іншими організаціями.

Ключові слова: благодійництво, благодійний фонд, політична партія.

Кацера В. А. Политические силы и благотворительность в Украине на рубеже ХХ – ХХІ вв. (на примере фонда «Социальная защита»)

В статье дается краткая характеристика процесса участия политических сил в благотворительной деятельности в Украине на рубеже ХХ – ХХІ вв. В качестве типичного примера такого участия выбран благотворительный фонд «Социальная защита». Автор исследует механизмы осуществления благотворительности фондом, акцентируясь на его взаимодействии с политическими силами и местными властями. Изучаются статут и текущие документы фонда, проводимые мероприятия, фокус-группы, взаимодействие с организациями.

Ключевые слова: благотворительность, благотворительный фонд, политическая партия.

Katsero V. O. Political forces and charity in Ukraine at the turn of the XX and XXI cr (in terms of "Social Security" foundation)

The article gives a brief description to the process of political forces' participation in charitable activities in Ukraine at the turn of XX – XXI cr. As a typical example of such participation charitable foundation "Social Protection" is chosen. The author investigates mechanisms of providing charity through the charitable foundation, and accentuates on its cooperation with political forces and local governments. The statute and operating documents of the foundation, its charitable activities, basic focus-groups, and cooperation with different organizations are studied.

Keywords: charity, charitable foundation, political party.

Стаття надійшла до редакції 3.10.2012 р.

Прийнято до друку 29.11.2012 р.

Рецензент – д. іст. н., проф. Безпалов Н. Є.